

Gavers betydning for samfundet

Af Lars Pehrson, Pengevirke nr. 3, 2009

Der findes grundlæggende 3 måder vi kan sætte penge i arbejde i den samfundsøkonomiske proces:

1. Vi kan opfylde vore behov ved at købe varer eller tjenester
2. Vi kan udsætte vore behov og i mellemtiden overlade pengene til andre som lån eller investering
3. Vi kan helt afstå fra behovsdækning og forære pengene til andre.

De to første taler vi meget om. Det offentlige rum er fyldt med reklamer, der minder os om de behov vi (måske) har, og på det makroøkonomiske plan er forbruget en helt afgørende størrelse. Det hele går i stå, hvis forbrugerne, enten af nødvendighed eller i et anfald af eftertænksomhed, skærer forbruget ned. Politikerne nærmest bønfaller befolkningen om at bruge penge, lige meget på hvad – sådan som vi lige har set i forbindelse med at SP-opsparingens milliarder blev kastet i grams.

Opsparing, lån, investering er også store emner. Har vi midler til overs, er vi opdraget til at de skal "arbejde" således at pengene kan blive endnu flere. Stor kreativitet er blevet udfoldet, særligt de seneste 3 årtier, på at opfinde mere og mere udviklede måder at investere på, mere og mere anonymt og løsrevet fra den reelle produktions- og forbrugsøkonomi. Finanskrisen blev så en brat opvågning, og en række illusioner blev åbenlyse.

Men den tredje måde – gaverne – taler vi ikke så meget om. Nok minder velgørende organisationer os til stadighed om, at vores hjælp tiltrænges, og af og til omtales en særlig gestus, som en fond eller en virksomhed har gjort.

Der er naturligvis skatten. Derigennem stilles jo en del gavemidler til rådighed for mange ting. Men skatten er ofte ildeset. Stålsatte ideologer kæmper hårdt for, at fællesskabets midler skal være færre, så økonomiske beslutninger i så høj grad som muligt træffes individuelt – hvilket som konsekvens naturligvis har, at fælles løsninger ikke er mulige, f.eks. på trafikproblemer. Men det skal ikke være temaet her. Gaver forbindes med gode gerninger. Dem der giver gaver er i bedste fald generøse, i værste fald naive. At give penge væk er lidt dumt. Ikke nok med at selve gavebeløbet forsvinder – det gør også alt det fremtidige afkast, der kunne komme fra det.

Gaver giver det største afkast

Men hæver vi os fra det personlige til det samfundsmæssige plan, har gaver faktisk en uhyre stor betydning, som vi ikke altid er tilstrækkeligt bevidste om. Gavepengene er faktisk de penge, der giver det allerstørste afkast – og vel og mærke afkast der kommer mange eller alle til gode. Funktioner som forskning, uddannelse og kultur er helt afhængige af frie midler uden krav om tilbagebetaling. Hvis en forsker får mulighed for, helt frit, at tænke sig rigtig grundigt om i nogle år, er der en chance for, at der kommer rigtig meget ud af det, måske endda en epokegørende opdagelse. Sådanne opdagelser er ofte ikke efterspurgt på forhånd. Hvis forskningens resultater på forhånd er defineret eller bestilt – sådan som det desværre er meget på mode for tiden – er resultatet for det meste mere magert, en form for finjustering af kendt viden. På samme måde med uddannelse. Vi stiller midler til rådighed for den

opvoksende ungdom, som ad 0re skal udfolde deres evner. Vi er helt afhængige af, at der også findes kreativitet i fremtiden - og den afhænger af om vi vover at have tillid til, at det menneskelige potentiale kan have så mange positive afskygninger, der alle kan bidrage til fremtidens samfund. Eller om vi også her ønsker på forhånd at definere og målsætte mest muligt ud fra det kendte stof, hvilket som konsekvens vil tendere mod mindre udbytte for samfundet.

At stille gavemidler til rådighed handler derfor i høj grad om at give frihed og have tillid.

Som samfund og som virksomheder står vi på skuldrene af dem, der var før os. Fortidens gavemidler har opbygget evner og viden, som vi i dag er helt afhængige af. Denne proces gør os alle rigere, og den må fortsætte, hvis samfundet skal udvikle sig. Hvis vi definerer mere og mere som "mit" vil den fælles rigdom blive mindre. Man hører af og til en virksomhedsleder sige, at for ham er "skat en omkostning som enhver anden". Der er noget han ikke har forstået!

Penge må kunne forsvinde meningsfuldt

Her kommer vi så til den anden side af gavegivningen – nemlig at kapitalen så at sige "forsvinder" for giveren og ikke længere kan gøres til genstand for hverken forbrug eller udlån/investering. Også denne del af processen er nemlig vigtig. Ophobes der for meget overskud, f.eks. i en virksomhed – og dette samtidig sker i mange andre virksomheder – bliver det nemlig sværere og sværere at finde meningsfulde investeringer at sætte pengene i. Virksomhederne begynder at vokse udover deres naturlige område, hvad enten det er geografisk eller formålsmæssigt. Vi fanges i en forestilling om, at virksomheden *skal* vokse og brede sig. Der opstår konkurrence om at få lov til at købe andre virksomheder eller fast ejendom eller andre langsigtede aktiver – og dermed drives priserne på disse aktiver op, ikke mindst til skade for de, som ønsker at etablere noget nyt. Det fører før eller siden til, at bolig- og aktiebobler brister.

En væsentlig grund til finanskrisen var faktisk, at der var alt for meget kapital i omløb, på evig jagt efter afkast.

Så hvis vi som samfund kan komme dertil, at det bliver mere naturligt at give en del af sit overskud væk, hvad enten det er privat eller som virksomhed, vil vi faktisk opnå flere ting:

- vi bliver bedre rustet til fremtiden. Tænk hvad der kunne opstå af muligheder hvis vi forskede mere i de store problemstillinger, verden står overfor, og hvor der ikke lige står et købedygtigt marked og venter kun kort vej længere fremme?
- Vi styrker det fælles niveau i samfundet, som vi som individer er så afhængige af. En mere realistisk og nøgtern sans for fordeling mellem individ og fællesskab vil kunne vokse frem.
- Vi er mindre eksponerede for bobler i økonomien, og vi bliver mere realistiske i forhold til at kunne se, hvad der reelt skaber værdi. Mindre "vækst for vækstens skyld".

Gaver er ikke almisser. Gaveøkonomi er en egen kategori indenfor økonomien, som fortjener mere opmærksomhed, såvel fra økonomer som fra borgere og virksomheder, der vil gøre sig deres egne erfaringer.